

TRANSCRIEREA FONETICĂ A CARACTERELOR CHINEZE

Laurențiu Teodorescu

În limba chineză, fiecărei ideograme îi corespunde un sens și un morfem¹ monosilabic. Silaba, la rândul ei, este compusă dintr-o *inițială*, respectiv sunetul cu care începe silaba, o *finală*, respectiv restul sunetelor silabei (inițialele fiind întotdeauna consoane, în timp ce finalele sunt compuse dintr-una sau mai multe vocale urmate uneori de o consoană)² și un *ton*.

Prima metodă sistematică de indicare a pronunției caracterelor chineze, denumită *fanqie* 反切 (*fan* 反 = a opune, *qie* 切 = în conformitate cu) datează din jurul anului 500 e.n. și constă în asocierea a două alte caractere, primul având aceeași consoană inițială cu caracterul dat, iar al doilea având aceeași vocală, cu sau fără finală, și același ton. Spre exemplu, caracterul 同, pronunțat *tóng*, era indicat prin combinația 徒紅, deci *t* de la 徒 *tú* și vocala plus gruparea finală *óng* de la 紅 *hóng*. Astfel au apărut numeroase dicționare care clasificau caracterele după finale, acestea, la rândul lor, reduse treptat la cele 106 rime (*yun* 韻) ale prozodiei clasice chineze. Pornind de la această metodă, *Fan tengfeng* 樊騰鳳 a introdus în jurul anului 1700 un alt sistem, mai simplu, constând din combinarea a 20 de inițiale și 12 finale, precursor al sistemului fonetic ce va fi cunoscut sub numele de *zhuyin fuhao* 注音符號 (*zhu* 注 = a nota, *yin* 音 = sunet, *fuhao* 符號 = semn, simbol), care conținea 24 de inițiale și 16 finale.

Dacă de-a lungul timpului au existat mai multe sisteme de transcriere fonetică în caractere latine a caracterelor chineze³, dintre care cele mai cunoscute sunt sistemele Wade-Giles⁴ pentru țările anglofone și E. F. E. O. (École Française d'Extreme-Orient) pentru țările francofone, în 1958 a fost adoptat sistemul *pinyin* 拼音 (*pin* 拼 = a pronunța, *yin* 音 = sunet), bazat pe pronunția ideogramelor în limba chineză standardizată, sistem care a înlocuit în scurtă vreme celelalte modalități de transcriere fonetică a caracterelor chineze⁵.

¹ unitate de bază fonetică având un înțeles sau o funcție gramaticală și care nu poate fi subdivizată.

² unei silabe poate să-i lipsească consoana inițială și să fie formată doar din finală, vocala fiind însă indispensabilă.

³ prima clasificare a caracterelor chineze pe criterii fonetice îi aparține lui J. M. Callery, care, în *Systema phoneticum Scripturæ Sinicæ*, apărută la Macao în 1841, identifică 1040 de elemente fonetice, urmat de W. E. Soothill cu 895 de fonetice, H. Fenn cu 888 de fonetice și, în fine, L. Wiegner, în 1899, cu 858 de fonetice.

⁴ introdus în 1892 de Sir Thomas Wade și Herbert Giles.

⁵ pentru detalii privind aplicarea sistemului *pinyin* în România vezi: *Conversia scrierilor nelatine. Transcrierea caracterelor chineze. Standard de stat. Ediție oficială STAS 5309/5-1987*, Editura Tehnică, București.

① **Consoanele inițiale** sunt în număr de 21:

b [p]	p [p ^h]	m [m]	f [f]
d [t]	t [t ^h]	n [n]	l [l]
g [k]	k [k ^h]	h [h]	

zh [dj]	ch [tʃ ^h]	sh [ʃ]	r [j]	dure
z [dz]	c [tʃ ^h]	s [s]		

j [dz]	q [tʃ ^h]	x [s]	înmuiate
---------------	-----------------------------	--------------	----------

sonore surde
(neaspirate) (aspirate)

Dintre acestea, 5 consoane, respectiv: **m**, **n**, **l**, **f** și **h**, au aceeași pronunție ca în limba română.

Există trei perechi de consoane: **b-p**, **d-t** și **g-k**, care au pronunții similare: [p], [t] și [k], cu diferența că prima este neaspirată (sonoră), iar cea de-a doua este aspirată (surdă), respectiv:

- **b** se pronunță [p], ca în *spate*, *plan*,
- **p** se pronunță [p^h], ca în *cap*, *rup*,
- **d** se pronunță [t], ca în *stol*, *stâncă*, *tare*,
- **t** se pronunță [t^h], ca în *biet*, *arăt*, *caut*,
- **g** se pronunță [k], ca în *carte*, *cal*,
- **k** se pronunță [k^h], ca în *lac*, *mic*, *unic*,

diferența dintre consoanele aspirate din limba chineză și cele din limba română constând în faptul că, în limba chineză, aspirația este mult mai puternică.

- **z** și **j** se pronunță [dz], ca în vechiul *dzice*,
- **c** și **q** se pronunță [tʃ^h], ca în *țară*, dar mai intens aspirat,
- **s** și **x** se pronunță [s], cu diferența că **x** se pronunță cu latul limbii,
- **zh** se pronunță [dj], ca în *geam*, *geantă*, dar fără [e],
- **ch** se pronunță [tʃ^h], ca în *ceas*, *ceară*, dar fără [e] și mai intens aspirat,
- **sh** se pronunță ca românescul [ʃ],
- **r** se pronunță între [r] și [j], mai precis se pronunță ca un [r], dar cu vârful limbii plasat palatinal, ca pentru [j].

Consoanele **z**, **c**, **s**, **zh**, **ch**, **sh** și **r** sunt denumite *dure* deoarece, atunci când sunt urmate de vocalele **i** sau **ü**, acestea din urmă vor fi pronunțate [i], spre deosebire de **j**, **q** și **x**, care reprezintă echivalentele *înmuiate* ale consoanelor **z**, **c** și **s**, atunci când sunt urmate de **i** sau **ü**. Astfel, **cun** 寸 se pronunță [tʃin], iar **qi** 氣 se pronunță [ti].

② **Consoanele finale** sunt în număr de 2:

- **n** pronunțat ca românescul [n] și
- **ng**, care nu trebuie rostit ca două sunete diferite, ci pronunțat ca un [n], după care ne pregătim să-l rostim pe [g], dar îl întrerupem, deci un [n] velar, pe care-l vom nota prin [ŋ], ca în englezescul *king* [kiŋ].

③ **Vocalele**, în număr de 6, pot fi **inițiale** sau pot face parte din **finală**:

- **a** pronunțat ca românescul [a], cu excepția grupării **ao**, pronunțată [au], ca în cazul lui **mao** 毛 [mau] = *păr, blană*,
- **o** pronunțat ca românescul [o], cu excepția grupării **ong**, pronunțată [uŋ], ca în cazul lui **dong** 東 [tuŋ] = *răsărit, est*,
- **e** pronunțat ca românescul [ă], ca în cazul lui **feng** 風 [fãŋ] = *vânt, miasmă*, cu excepția combinațiilor cu **i** sau **ü**, când se pronunță [e], ca în cazul lui **nei** 內 [nei] = *interior*,
- **i** pronunțat ca românescul [i], cu excepția grupării **iao**, pronunțată [iau], ca în cazul lui **tiao** 跳 [tiau] = *a sări*, a grupării **ian**, pronunțată [ien], ca în cazul lui **tian** 天 [tien] = *cer*, sau a grupării **iong**, pronunțată [iuŋ], ca în cazul lui **jiong** 窘 [dziuŋ] = *a desconsidera, a pune într-o situație jenantă*; atunci când **i** este inițială se notează **y**,
- **u** pronunțat ca românescul [u]; atunci când **u** este inițială se notează **w**,
- **ü** pronunțat ca românescul [iu]; atunci când **ü** este inițială se notează **yu**,
- combinațiile **uei**, **uen** și **iou**, atunci când sunt precedate de o consoană, se notează **ui**, **un**, respectiv **iu**.

Vocalele urmate de **r** sunt numite **vocale retroflexe**, cum ar fi **er** 耳 = *ureche*, deci, în aceste cazuri, **r** nu este considerată consoană finală.

Tonul reprezintă modularea vocală cu care este pronunțată o silabă, astfel încât cele aproximativ 400 de silabe ale limbii chineze să acopere un inventar semantic de peste 30000 de semne.

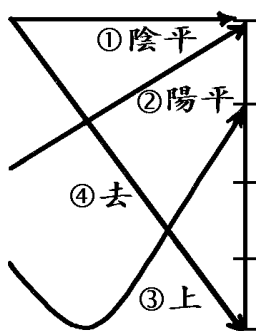
Limba chineză clasică folosea patru tonuri - **sisheng** 四聲:

1. **ping** 平 = *egal, uniform, constant, orizontal* (plan), în care silaba se rostea cu un semiton mai sus decât în celelalte cazuri, având totodată și durata cea mai lungă,
2. **shang** 上 = *înalt* (descendent - ascendent), în care silaba se rostea coborând și urcând glasul,

3. *qu* 去 = *a pleca, a se scurge* (descendent), în care silaba se rostea coborând glasul, și

4. *ru* 入 = *a intra* (intercalat), în care silaba se rostea grav, scurt, ca și cum am întrerupe respirația.

Una dintre cele mai vechi mențiuni literare referitoare la tonurile limbii chineze datează din secolul VI e.n.: un împărat din dinastia *Liang* 梁 (502-557), cerând unui învățăcel, pe nume 周舍 *Zhou she*, să-i dea un exemplu de folosire a celor patru tonuri, primește următorul răspuns: “天子圣哲” *tianzi sheng zhe* “Fiul Cerului⁶ [este] divin și înțelept”, în care frumusețea răspunsului constă în faptul că fiecare cuvânt era rostit pe un alt ton (*tian* 平 *zi* 上 *sheng* 去 *zhe* 入).

În dialectul mandarin⁷ tonul *ping* 平 capătă două variante, *yinping* 陰平, care păstrează toate caracteristicile tonului *ping* 平 din limba clasică și *yangping* 陽平, care, prin contaminare cu tonul *ru* 入, devine un ton ușor ascendent, pentru ca, pe parcursul timpului, sub influența dialectului din *Beijing* 北京, reprezentând norma limbii chineze contemporane, tonul *ru* 入 să dispară total din uz.

Astfel, limba chineză contemporană face uz de patru tonuri, notate în sistemul *pinyin* 拼音 prin diacritice plasate deasupra vocalei principale a silabei (飛 *fēi* = *a zbura*, 肥 *fēi* = *gras*, 匪 *fēi* = *bandit*, 肺 *fèi* = *plămân*), la care se poate adăuga așa-zisul ton neutru (輕 *qīng*), respectiv nemodularea vocii pe ultima silabă a unor cuvinte compuse, în acest din urmă caz neaplicându-se nici un semn pe vocala silabei respective (媽媽 *māma* = *mama*, sau 東西 *dōngxi* = *lucru*; atunci când 東西 este pronunțat *dōngxī* înseamnă *est și vest*, sau *de la est la vest*).

Există și o serie de caractere care, prin schimbarea tonului sau chiar a pronunției, își schimbă sensul:

王 *wáng* = *rege, monarh*⁸,
 wàng = *a guverna, a domni*⁹;

⁶ apelativ prin care era desemnat monarhul.

⁷ denumire vulgarizată pentru *guanhua* 官話 = *limba oficială, limba magistraților*, *guan* 官 desemnând *funcționarii guvernamentali*, în opoziție cu persoanele private.

⁸ “王，天子也。” *wáng tiān zǐ yē* “Regele [este] Fiul Cerului” (în tratatul budist 釋名 *Shiming*).

⁹ “沛公欲王關中。” *Pèigōng yù wàng guān zhōng* “*Peigong* 沛公 [își] începe guvernarea în Câmpia centrală [Shanxi 陝西 n.n.]” (în 司馬遷 *Sima Qian* - 史記 *Shiji* - *Însemnări istorice*, cap. 7 - 項羽本紀 *Xiangyu benji*).

好 hǎo = *bun, frumos*,
hào = *a iubi*;

見 jiàn = ① *a vedea, a privi*¹⁰, prin extensie: *a primi vizita cuiva*, ② auxiliar ce marchează diateza pasivă¹¹,
xiàn = *a se arăta, a se face văzut, a apărea, a deveni vizibil*, prin extensie: *a face o vizită cuiva (de regulă unui superior)*¹²,

行 xíng = *a merge, a fugi*,
háng = *drum*, prin extensie: *profesie*,
héng în expresia 道行 dào héng = *conduită morală, caracter spiritual*, folosită în practica 功夫 gongfu a călugărilor daoiști, expresie folosită și pentru a desemna metaforic *abilitatea, îndemânarea*,

鮮 xiān = *proaspăt, recent, delicios*,
xiǎn = *puțin, rar, extraordinar*;

朝 zhāo = *dimineață*,
cháo = *curte imperială, dinastie*;

樂 yuè = *muzică*,
lè = *fericit, vesel, a râde*¹³.

¹⁰ “見而不見。” jiàn ér bù jiàn, unde 而 are rol de particulă conjunctivală (= și), iar 不 marchează negația, deci “a vedea și a nu vedea” sau, în traducere liberă “a arunca o privire oarbă” (în 韓非子 Han fei zi, Cartea I, cap. 5 - 主道 zhudao) sau, mai elegant exprimat în 禮記 Li ji - Cartea ritualurilor (capitolul 大學 Daxue): “視而不見。” , întrucât folosește alternanța sinonimelor 視 shi - 見 jian.

¹¹ “盆成括見殺” Pén chéng kuò jiàn shā = “Pencheng kuo 盆成括 fiind omorât ...” (în 孟子 Mengzi, cap. 14 - 盡心章句下 Jinxin zhang juxia).

¹² “孟子見梁惠王” Mèng zǐ xiàn Liáng Huì wáng “Mengzi 孟子 se duse să-l vadă pe Hui 惠, regele din Liang 梁” (în 孟子 Mengzi, cap. 1 - 梁惠王章句上 Liang huiwang zhangju shang).

¹³ a râde (sic) - preferăm această grafie întrucât, etimologic, verbul provine din latinescul ridere.